

OILAVIY MUNOSABATLARNING BOLALARNING AQLIY VA TARBIYAVIY RIVOJLANISHIGA O'ZARO ALOQADORLIGI

Jo'rayeva Mohijamol Xolmamatovna

Namangan viloyati Pop tumani 64-maktab amaliyotchi psixologi

ANNOTATSIYA : *Farzand – oilaning quvonchi, ota-onaning tayanchi, jamiyatning hayotbaxsh kuchi. Farzand umr mevasi, oila faxri, kelajagi baxtidir. Ammo tarbiya nihoyatda mashaqqatli ish bo'lib ota onalar bolalar tarbiyasida har doim ham istagan natijalarga erishavermaydilar. Ota-onalar bolalarni oilada faoliyatini to'g'ri tashkil qilishda avvalo oiladagi ota-ona tarbiyasi muvaffaqiyatli bo'lishi zarur.*

Kalit so'zlar: *shaxs, an'ana, urf-odat, munosabat, ota-ona, xarakter, muhit, tarbiya, ruhiy holat, tushkunlik, tafakkur, psixik jarayonlar*

KIRISH

Darhaqiqat, kelajagimiz poydevori bo'lgan yoshlarning ta'lim-tarbiyasi, avvalo, oilada shakllanadi. Shaxsga xos bo'lgan xarakter xislatlari, shuningdek, millatimizga xos bo'lgan etnik xususiyatlarimizdan, kattalarni e'zozlash, kichiklarni izzat qilish, Vatanni sevish va burch kabi hislatlarning barchasi oilada shakllanadi. Aynan bolalar o'rtasida sodir etilayotgan deviant xulq-atvor ko'rinishlari jumladan, jinoyatchilik, giyohvandlik, agressivlik, suitsid kabi turli jamiyatimiz uchun yot bo'lgan illatlar oilada shaxslararo munosabatlarning to'g'ri tashkil etilmaganligi oqibatida kelib chiqmoqda. Yosh oilalarimizda bolalar, o'smirlar, katta kishilar va boshqa shaxslarga nisbatan kommunikativ shaxslararo muloqat qoniqarli emasligi xozirga vaqtda ommaviy axborot vositalari bilan aloqa o'rnatish orqali amalga oshirilishi, shuningdek, «biz» tushunchasi va unga munosabat yetarlicha rivojlanmaganligi bilan ajralib turadi.

Farzand – oilaning quvonchi, ota-onaning tayanchi, jamiyatning hayotbaxsh kuchi. Farzand umr mevasi, oila faxri, kelajagi baxtidir. Ammo tarbiya nihoyatda mashaqqatli ish bo'lib ota onalar bolalar tarbiyasida har doim ham istagan natijalarga erishavermaydilar. Ota-onalar bolalarni oilada faoliyatini to'g'ri tashkil qilishda avvalo oiladagi ota-ona tarbiyasi muvaffaqiyatli bo'lishi zarur. Ota-onalar bolaning nazarida obro'ga ega bo'lishi kerak, busiz tarbiya bo'lishi mumkin emas. To'g'ri tarbiya bizning baxtli kelajagimiz, yomon tarbiya bizning kelajakdagi qayg'u xasratimiz, bizning ko'z yoshlarimiz, bizning boshqa kishilar oldidagi, butun jamiyat oldidagi aybimizdir.

Ota-onalar bolalarga tarbiya berar ekanlar bo'lajak kasb egalari, bo'lg'usi ota-onalar shaxsini tarkib topdiradilar: buning muvaffaqiyatidan faqat ularning o'zlari emas, balki umuman jamiyat manfaatdordir.

Har bir shaxs oilada tug'ilib ijtimoiy hayotga mana shu o'z koshonani orqali kirib borar ekan, demak shaxs tarbiyasining ibtidosi deb uning ona ko'ksidalik payti, ya'ni homila payti-yu va tug'ilgandan atrof-muhitni qamrab olgan uni mana shu hayotga olib kelganoilasi va ota-onasining ilk tarbiyaviy ta'sirlarini aytish joizdir.

Albatta bola boshlang'ich ijtimoiylashuvni aynan oila bag'rida oladi. Oila a'zolarining o'zaro munosabatlari namunasida u boshqa insonlar bilan muloqot qilishni o'rganadi, bola ularning xulqatvori va munosabatlar shakllarini anglab boradi va ushbu tushunchalar uning o'smirlik va balog'at yillarida ham saqlanib qolishi tabiiy.

Ota-onaning farzandini noto'g'ri xatti-xarakatiga nisbatan reaksiyasi, ota-onalar o'rtasidagi munosabatlari xarakteri, oiladagi garmoniya yoki disgarmoniya darajasi, qondosh aka-uka va opasingillar o'rtasidagi munosabatlar xarakteri oilada va undan tashqarida bola agressiv xulq-atvorini belgilab beruvchi hamda uning balog'at yillarida atrofdagilar bilan quradigan munosabatlariga ta'sir ko'rsatuvchi omillardan biri hisoblanadi.

Yuqorida ko'rsatilganidek oilaviy ijtimoiylashuvning Qadri va ahamiyati shundan iboratki, shaxs katta va mustaqil hayotga, shu jumladan, oilaviy hayotga tayyorlanadi. Birinchidan shaxs o'ziga yarasha sifat va fazilatlarni shakllantirib boradi, ikkinchidan, har tomonlama barkamol, yetuk, aqlli, sog' va salomat shaxs bo'lib kamol toppish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu o'rinda ta'kidlash karkki, oil ava undagi sog'lom muhitda bola jamiyatda to'laqonli yashash, o'ziga o'xshagan shaxslar bilan muloqotga kirishib, murosa qilish, hamjihatlikda ish yuritish, kasb va hunarli bo'lib yetishish, muomalada axloq-odob qoida va normalariga bo'ysunishni o'rganadi, psixologik jihatdan ham tayyorlanadi.

Inson rivojlanishi bu murakkab jarayon hisoblanadi. Inson rivojlanishi asosan tashqi va ichki kuchlar ta'siridan bo'ladi. Tashqi ta'sir omillariga tabiiy va ijtimoiy muhit kiradi. Ichki omillarga biologik va irsiy omillar kiradi.

Rivojlanish jarayonida bola faoliyatning har xil turdagi foydalanishadi. Bularga (o'yin, sport, mehnat va hokazo) muloqot (ota-ona, do'stlari va tengdoshlari) misol bo'ladi. Bola rivojlanishida asosiy vosita bu muhit hisoblanadi. Muhit deganda kishiga tabiiy ta'sir etadigan tashqi voqealar majmuyi tushuniladi. Muhit ham bir necha turlarga bo'linadi.

- Tabiiy muhit
- Oila muhiti
- Ijtimoiy muhit

Tabiiy ya'niy geografik muhit bu insoniy hayot tarzidagi xarakteri va mehnat faoliyatiga ta'sir etadi. Masalan, janubda yashaydigan inson shimolda yashaydigan insondan ko'rinishi xarakteri va dunyoqarashi bilan ajralib turadi.

Oila muhiti – bu muhit Inson shakllanishiga muhim ahamiyatga ega. Chunki bola ko'z ochib avvalo ota-onasini, bobo-buvisini ya'niy oila a'zolarini ko'radi. Uning jismoniy va ruhiy rivojlanish davri oila ta'sirida shakllanadi. Agar oilada islomiy muhit mavjud bo'lsa axloqi go'zal va fazilatli bo'lib ulg'ayadi.

Tadqiqot metodologiyasi va tahlil natijlari- bola rivojlanishida oila muhitining ta'siri - Bola rivojlanishida oila muhitining roli juda katta. Oila bolaning ilk ijtimoiy muhitini tashkil etadi va uning hayotining birinchi yillarida o'zgaruvchan va asosiy rivojlanish bosqichlarini belgilaydi. Oila, bolani nafaqat fiziologik, balki psixologik, hissiy, ijtimoiy va intellektual rivojlanishida ham muhim ahamiyatga ega. Shu bois, oila muhiti bolaning o'zini qanday his qilishidan tortib, uning jamiyat bilan o'zaro munosabatlariga qadar barcha sohalarda katta ta'sir ko'rsatadi. Bu maqolada oila muhitining bola rivojlanishiga qanday ta'sir qilishini ko'rib chiqamiz.

Oila muhiti va hissiy rivojlanish

Bola o'zining hissiy rivojlanishini birinchi navbatda oila a'zolari bilan o'zaro munosabatlar orqali boshlaydi. Ota-ona va boshqa oila a'zolari bolaning hissiyotlarini tushunish va ularga javob berish orqali uning o'zini qanday his qilishini shakllantiradilar. Masalan, ota-ona tomonidan berilgan sevgi, e'tibor, qo'llab-quvvatlash va nazorat, bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va uning xavfsizlik hissini mustahkamlaydi. Shuningdek, bolada hissiy barqarorlik, o'zini ifoda etish va boshqalarga nisbatan empatiya rivojlanadi.

Agar oila muhitida doimiy ravishda ziddiyatlar va salbiy muomala mavjud bo'lsa, bolada hissiy noaniqlik, xavotir va stress holatlari yuzaga kelishi mumkin. Bu, bolaning o'zini hurmat qilishida, o'ziga bo'lgan ishonchida va boshqa insonlarga nisbatan ishonchli munosabatlarda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin.

Oila muhiti va psixologik rivojlanish

Oila psixologik rivojlanishda ham muhim rol o'ynaydi. Bola, o'zining psixologik holatini va munosabatlarini oila ichidagi vaziyatlarga qarab shakllantiradi. Ota-onalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar, bolaga qanday psixologik modellarga asoslanish kerakligini ko'rsatadi. Agar otaona o'rtasida ijobiy munosabatlar mavjud bo'lsa, bola o'zini xavfsiz va barqaror his qiladi, bu

esa uning psixologik holatini yaxshilaydi. Shuningdek, ota-onaning bolaga qarashlari va ularni tarbiyalash uslubi, bolaning o'z psixologik holatini qanday boshqarishini belgilaydi.

Psixologik barqarorlikka ega bola, o'z muammolarini hal qilishda va qiyinchiliklarga qarshi kurashishda ko'proq chidamlilikka ega bo'ladi. Aksincha, ota-ona tomonidan e'tiborsizlik yoki haddan tashqari qat'iyatlilik bolada psixologik muammolarni keltirib chiqarishi mumkin, bu esa uning emosional va ijtimoiy qobiliyatlariga ta'sir qiladi.

Oila muhiti va intellektual rivojlanish

Oila, bolaga ilm-fan, bilim va tafakkurning asoslarini o'rgatishda muhim omil bo'ladi. Bolaning o'qish, yozish va umumiy intellektual faoliyatga qiziqishini shakllantirishda ota-ona muhim rol o'ynaydi. Kitob o'qish, yangi mavzularni muhokama qilish va yangi bilimlarni o'rganish uchun oila muhitida qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratilishi bolaning aqliy rivojlanishini tezlashtiradi. Ota-ona bilan suhbatlar, ular tomonidan berilgan savollar va muhokamalar, bolaning mantiqiy tafakkurini rivojlantiradi.

Bola oila muhitida o'zining intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish uchun kerakli rag'batlantirishni olish kerak. Bunday muhitda bolaning bilim olishga bo'lgan ishtiyoqi kuchayadi va u maktabda muvaffaqiyatga erishish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Oila muhiti va ijtimoiy rivojlanish

Oila, bolaning jamiyat bilan qanday munosabatda bo'lishini shakllantirishda asosiy omil hisoblanadi. Oila muhitida bola ijtimoiy qadriyatlarni o'rganadi, boshqalar bilan qanday munosabatda bo'lishni va ijtimoiy me'yorlarga amal qilishni o'rganadi. Ota-onalar va oiladagi boshqa a'zolar bolaning jamiyatdagi o'rni va uning boshqalar bilan muloqot qilishini belgilab beradi.

Agar bola oilasida sog'lom ijtimoiy munosabatlarni kuzatsa, u o'zini jamiyatda hurmatli va faollik bilan olib boradi. O'zining ijtimoiy faolligini rivojlantiradi va boshqalar bilan ijobiy munosabatlar o'rnatishga qodir bo'ladi.

Oila muhitining bola shaxsiyatiga ta'siri

Oila, bolaning shaxsiyatini shakllantiruvchi asosiy omil bo'lib, uning qadriyatlari, axloqiy me'yorlari va hayotga qarashlari oila ichida o'rganiladi. Ota-onalar tomonidan bola tarbiyasida qo'llaniladigan yondashuvlar, unga o'zini qanday tutish va boshqalar bilan qanday munosabatda bo'lishni ko'rsatadi. Oila muhitida shakllangan ijtimoiy me'yorlar va qadriyatlar, bolada mustahkam shaxsiyatning rivojlanishiga yordam beradi.

Xulosa- Bola rivojlanishida oila muhitining ta'siri juda kuchlidir. Ijobiy oila muhiti bolaning hissiy, psixologik, intellektual va ijtimoiy rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Oila, bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini, jamiyatdagi o'rnini va hayotga bo'lgan munosabatini shakllantiradi. Shu sababli, sog'lom va qo'llab-quvvatlovchi oila muhiti bolaning baxtli va muvaffaqiyatli bo'lib ulg'ayishining poydevorini tashkil etadi. Ota-onalar va boshqa oila a'zolarining tarbiyaviy roli va munosabatlari bola hayotidagi eng muhim omillardan biri sifatida qoladi, oiladagi turli tuman tarbiya usullarini qollash tarbiyalanuvchining xarakter xususiyatlariga mos kelishi, ya'ni ota-onalar, tarbiyachilar bolalarning individual psixologik xususiyatlarini e'tiborga olib tarbiya usullarini va shakillarini qo'llashi maqsadga muvofiqdir. Aks holda, bolaning xarakter xususiyatlarida tarbiyasi o'g'ishish kabi nomaqbul ko'rinishlarni yuzaga kelishiga sabab bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Бойко В.В. Трудный характер подростков. - СПб.:Издательство «Союз», 2002.
2. Shoumarov G'.B. "Oila psixologiyasi" "SHARQ" 2008yil

3. Yosh psixologiyasi va pedagogik psixologiya: Ped. in-t. talabalari uchun o'quv qo'llanma M.G.Davletshin umumiy tahriri ostida. – T.: O'qituvchi, 1974. – 194 s.
4. Dostmuhammedova Sh.A., Tillashayxova X.A., Baykunsova G., Ziyavitdinova G. "Umumiy psixologiya". Toshken, 2020-yil